

Är aktiva studenter på seminarium en utopi?

Bim Fagerström, *Högskolan i Borås*

Sammanfattning—Undervisningsformen seminarium har en central och självklar plats i kurser som ges på universitet och högskolor. I teorin är studenternas aktiva deltagande en grundförutsättning men i praktiken är denna grundförutsättning inte självklar. Studiens syfte har varit att utforska och beskriva fenomenet studentaktivitet på seminarier. Egna seminarieerfarenheter och exempel berikas med forskning inom området. Studerad forskning styrker problemets existens och föreslår bland annat att seminarieledares del i gruppinteraktionen minskar och att seminarieledare utbildas i grupplärandeprocesser. Studiens slutsats är att studenters aktiva deltagande i seminarier troligen kan ökas med hjälp av förslag från forskningen men att utopin ändå fortlever - över tid alltmer utforskad.

Nyckelord—seminarium, aktiva studenter, universitet, seminarieledare

I. INTRODUKTION

UNDERVISNINGSFORMEN seminarium har en central och självklar plats i kurser som ges på universitet och högskolor. Enligt Svensk ordbok [1] är betydelsen av begreppet ”en undervisningsform vid universitet eller högskola med aktivt deltagande av de studerande vanligen upplagd som en diskussion kring något vetenskapligt problem el. kring en uppsats författad av någon av deltagarna”. I definitionen framställs det aktiva studentdeltagandet som en självklar grundförutsättning men min erfarenhet är att denna grundförutsättning är svårfångad. Seminariets potential till tvåvägskommunikation och lärande stannar ofta i potentialstadiet och har man rollen som seminarieledare kämpar man i motvind. En studie över seminariedeltagares aktivitet visade att lärarna (seminarieledarna) i studien stod för 93% av interaktionerna på de studerade seminarierna [2].

Jag har i rollen som lärare gjort många försök att skapa ”det aktiva och lärande seminariet”. Försöken har genomförts på olika kurser och med olika förtecken. Det har handlat om traditionella seminarier med opposition, seminarier med temadiskussioner och om presentationsseminarier med frågor från seminariedeltagarna. Framgång i termer av *väldigt* aktiva studenter har ofta uteblivit men belöning i form av något aktiva studenter har förekommit. Ett seminarieförsök som sticker ut som ett framgångsrikt undantag är en seminarieform jag utvecklade och använde på en grundläggande metodkurs för förstaårsstudenter. Exemplet återkommer.

Syftet med den här artikeln är att utforska och beskriva fenomenet ”aktiva studenter på seminarium”. Forskningsfrågan som väglett arbetet har varit: *Hur kan seminariepraktiken beskrivas och förbättras med avseende på studenters aktivitet på seminarier?*

¹ Andra benämningar är interventionsteori, programteori, teoribaserad och teoridriven

II. METOD OCH GENOMFÖRANDE

Studien informeras av egna erfarenheter och av forskning. De egna erfarenheterna beskrivs i termer av komprimerade erfarenheter av att planera och genomföra seminarier på ett stort antal olika kurser. Här ingår även reflektion kring eget lärande som en viktig komponent.

Forskningsartiklar inom området har sökts med sökbegrepp som: *student-activity*, *seminar*, *student-teacher interaction* och *university*. Urvalet har varit strategiskt med mål att omfatta ett litet men relevant urval artiklar som belyser forskningsfrågan. Artiklarna har lästs med fokus på slutsatser och rekommendationer kring studenters aktivitet på seminarier.

Interventionslogik¹ är ett sätt att grafiskt illustrera hur en intervention² är tänkt att fungera och skapa resultat [3]. Notationssättet kommer att användas för att beskriva och kommentera erfarenheter och forskning kring studentaktivitet på seminarier.

III. ERFARENHETER SEMINARIER

Interventionslogiken nedan avbildar min syn på interventionen ”seminarium inom ramen för kurs på universitet”. Modellen läses från vänster till höger och den illustrerar en sekvens av händelser som föregår den eftersträvade effekten till höger i figuren. Man kan även betrakta modellen som hypotes om hur effekter skapas där brister i aktiviteter och händelser antas få konsekvenser i effektledet. De erfarenheter som redovisas nedan baseras på cirka 20 års undervisningsarbete på universitet/högskola.

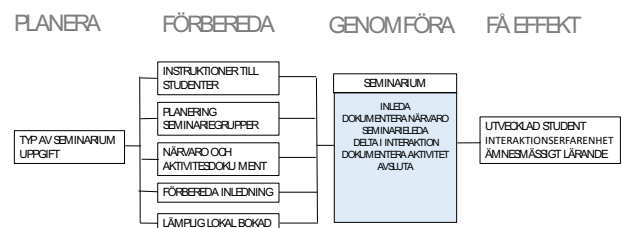

Fig. 1. Interventionslogik för seminarier

Erfarenheterna har gjorts inom ämnesområdet informatik och inom områden som systemutveckling, affärssystem, processmodellering, informationsmodellering, metod, akademiskt skrivande, utvärdering eller grundläggande ämnesintroduktioner. Den gemensamma nämnaren är att seminarieformen använts som en del av examinationen på aktuell kurs.

A. Planera

Planering innebär enligt interventionslogiken (fig.1) att bestämma typ av seminarium. Frågan har stark koppling till typ av uppgift och ibland kan båda påverkas. Inom detta område består mina erfarenheter av att ha planerat och genomfört tre typer av seminarier. På *presentationseminarier* presenterar studenterna någon form av projekt i mindre seminariegrupper om 3-5 arbeten. Efter varje presentation inbjuds alla att ställa frågor och diskutera. Ibland har jag även förberett teman med mål att skapa fokuserade och fördjupande diskussioner. *Seminarier med opposition* liknar ovanstående med tillägg för att studentgrupperna opponerar på varandras arbeten. Om kursen ligger tidigt i utbildningen brukar jag förse grupperna med information kring opponerandet. På *problemfokuserade seminarier* läser och löser alla seminariegrupper samma problem/uppgift som förberedelse. Ett exempel inom denna kategori är det tidigare nämnda seminariet på en grundläggande kurs (första terminen) i metod och akademiskt skrivande. Inför detta seminarium fick studenterna i uppgift att i mindre grupper skaffa förståelse för 15 grundläggande metodbegrepp och dokumentera resultatet i en rapport. På seminariet genomfördes diskussionerna utifrån de olika gruppernas förslag till lösningar med roterande ansvar för presentationer.

REFLEKTION OCH LÄRANDE

Min tro är att studenters aktivitet på seminariet påverkas av seminarieform och att det är viktigt att välja "rätt".
Mina beslut om val av seminarieform har (hittills) varit oreflekterade och testande. Jag har ändrat och utvecklat men inte frågat mig själv:
- Vilken typ av seminarium är mest lämplig för uppgift X?
- Vilken typ av seminarium skulle ge studenterna bästa möjligheter till interaktion och lärande?

B. Förbereda

I förberedelsearbetet ingår att skapa instruktioner, planera seminariegrupper, förbereda för dokumentation av aktivitet och närvaro, förbereda för inledning på seminariet att säkra att lämpliga lokaler bokats. Denna del kan i regel genomföras utan svårigheter. Jag har över tid kommit att dokumentera allt mer i "heltäckande" dokument kring uppgifter och seminariebehandling.

REFLEKTION OCH LÄRANDE

För mig utkristalliserar muntliga och skriftliga instruktioner och tillgänglig lämplig(trivsamt) lokal som de viktigaste framgångsfaktorerna.

C. Genomföra

Seminarieledare har en både central och komplex roll när seminariet genomförs. I arbetsuppgifterna ingår att inleda, dokumentera, fördela ord, ge feedback samt stödja eller initiera diskussioner. Min upplevelse är att seminarier fungerar väl när det handlar om att presentera och opponera på arbeten. Givet att instruktionerna innehåller vägledning för opponering. Att formulera frågor och diskutera ämnesrelevanta aspekter är svårare. När det blir tyst brukar jag som seminarieledare fylla tystnaden med egna reflektioner, generell feedback eller kanske någon fråga. För mig avgörs seminariets kvalitet av studenternas aktiva deltagande i diskussioner. Om jag själv fyllt ut stor del av tiden ser jag det som ett misslyckat seminarium. Min erfarenhet är att problemfokuserade seminarier har störst

potential för framgång i termer av aktiva studenter. Metodseminariet som nämndes ovan var framgångsrikt med avseende på aktiva studenter.

REFLEKTION OCH LÄRANDE

Kanske borde seminarier reserveras för problemlösning och analys?

D. Få effekt

När ett "framgångsrikt seminarium" genomförts ska studenterna ha med sig en interaktionserfarenhet. De ska även ha befast och/eller fördjupat sina ämnesmässiga kunskaper. Seminariet ska kort uttryckt ha varit utvecklande. Jag har inte utvärderat studenterna upplevda effekter av seminarier men seminarier nämns ibland i kursutvärderingar. Någon enstaka gång sägs något kritiskt eller något positivt. Men de nämns sällan. Min erfarenhet här är att jag inte vet vilken eventuell effekt seminarier ger.

REFLEKTION OCH LÄRANDE

Studenternas upplevelse av seminarier är värd att undersöka systematiskt

IV. FORSKNING SEMINARIER

Beskrivningen som följer baseras på några strategiskt utvalda artiklar. Ett viktigt urvalskriterium var att artikeln handlade om att förstå/och eller förbättra seminariekvaliteten. Artiklarna presenteras kortfattat nedan.

TABELL I
STUDERADE ARTIKLAR

Artikel	Undersökning – kort resultat
[2] <i>Students' and teachers' perceived and actual verbal interactions in seminar groups</i>	Veterinärmedicin-studenters och lärares uppfattning om lärandeorienterad interaktion på seminarier. Lärare stod för 93% av seminarieaktiviteten.
[4] <i>Tutor-student interaction in seminar teaching: Implications for professional development</i>	Studenter inom "engineering management" och en seminarieledares handledar-student-interaktion på seminarier undersöktes. Klassrumsdiskursen dominerades av handledaren.
[5] <i>Student activity in seminars: designing multi-functional assessment events</i>	Handlar om bedömning på seminarier med krav på hög studentaktivitet. Kurs i e-handel beskrivs som ett exempel. Bedömningsseminarierna fungerade enligt författarnas bedömning.
[6] <i>Investigating teaching performance in seminars: a questionnaire study with a multi-level approach</i>	En undersökning där studenters uppfattning om lärares undervisningsprestation relateras till bland annat gruppinteraktion. Gruppinteraktion och innehåll hade hög-medium positiv inverkan på upplevd undervisningsprestation.
[7] <i>Perceptions of learning as a function of seminar group factors</i>	Undersöka studenters uppfattning om seminarielärande. Lärarprestation och gruppinteraktion ett par av faktorerna. Lärarprestation och gruppinteraktion hade signifikant inverkan på lärandet.
[8] <i>Effectiveness of modified seminars as a teaching-learning method in pharmacology</i>	Undersöka förändring från traditionella studentledda seminarier (SLS) till modifierade SLS. Interaktion och lärares summering viktiga.

[9] <i>Walking Outdoors during Seminars Improved Perceived Seminar Quality and Sense of Well-Being among Participants</i>	Syftet var att undersöka om fysisk aktivitet kunde inkorporeras hos lärare och studenter i reguljära studieaktiviteter. Ett försök med promenadseminarier. Förbättring avseende diskussioner, känsla av välbefinnande och generell seminariekvalitet.
---	---

Artiklarna innehöll i många fall rekommendationer och förslag på hur seminariekvaliteten kan förbättras. Nedan matchas en del av dessa förslag mot interventionslogiken för seminarier.

A. Planera

Här ska typ av seminarium bestämmas. Ett par rekommendationer:

- Uppgifterna som diskussionerna ska handla om behöver förbättras [2]
- Ta lärandemålen som utgångspunkt för att bedöma om seminarier är en lämplig bedömningsform [5]

B. Förbereda

Det praktiska inför seminariet har också ägnats uppmärksamhet. Några rekommendationer:

- Utforma seminarierna noggrant - olika faser och aktiviteter [5]
- Var innovativ när strukturen på seminariet bestäms - hur dela gruppen, hur presentera nästa fas och hur dokumentera [5]
- Lärare ska eftersöka den mest lämpliga kombination av motiverande och utmanade innehåll och faciliteringsmetod för att optimera diskussionsmöjligheterna på seminarier [6]
- Beakta möjligheten att genomföra seminariet utomhus [9]

C. Genomföra

Under seminariet har diskussioner och interaktion en central roll. Artiklarna har uppmärksammat det kritiska genomförandet. Några rekommendationer:

- Mängden lärarvägledning - minska under seminarierna [2]
- Lärare behöver utbildas i hur man stödjer grupplärande [2]
- Var kommunikativ och tydlig med mål och besvara frågor [5]
- Läraren borde göra en summering på slutet [8]
- Handledare behöver uppmärksamma sina fråge- och feedbackstrategier...till exempel be om förtydliganden och utveckling av svar [4]

D. Få effekt

Frågan här är om studenten utvecklats och fått interaktionserfarenhet och ämnesmässigt lärande? Ett par kommentarer från artiklarna:

- Förklaringen till låg gruppinteraktionen är inadekvat förberedelse av lärare och studenter [2]
- Professionell utbildning av handledare så att de kan utveckla sin interaktiva förmåga [4]
- Handledare behöver engagera sig i sin pedagogiska grundsyn...kunna föra pedagogiska resonemang [4]
- Lärarprestationen och gruppinteraktionen har signifikant påverkan på lärandet [7]

V. DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Syftet med arbetet var att utforska och beskriva fenomenet ”aktiva studenter på seminarium”. Den del av beskrivningen som informerats av egen erfarenhet har för mig tydliggjort att

planering och dokumentation inte nödvändigtvis resulterar i aktiva studenter på seminarium. Det kan istället vara värt att tänka inom alla interventionslogikens led vid förbättringsarbete av seminarier. Att ta sig tid att reflektera över sin egen praktik gav nya infallsvinklar och en kunskap som känns mer systematiserad.

De forskningsartiklar som använts för att utforska och beskriva fenomenet bekräftar att ”aktiva studenter på seminarium” är en företeelse med förbättringspotential. Enligt de studerade artiklarna är seminarieinteraktion en kritisk framgångsfaktor där seminarieledares del av interaktionen behöver minska i omfattning. Det medel som föreslås i flera av artiklarna handlar om utbildning i gruppinteraktion. En artikel lyfter också fram behov av att lärare förbättrar sina fråge- och feedbackstrategier.

I det här arbetet har ramen för problemlösning befunnit sig i eller i nära anslutning till seminariet. Förslagen om utbildningsinsatser fokuserar på utföraren – läraren. Men förklaringen till svårigheter med interaktion på seminarier skulle kunna ligga på annan plats i systemet. Det skulle exempelvis kunna handla om lärares bristande tid för löpande kursutveckling eller om att studenters interaktion påverkas negativt om de vet att seminariet är en del av examinationen.

Studenters aktiva deltagande i seminarier skulle antagligen öka om väl utformade insatser i linje med de förslag som presenterats kunde genomföras. Utopin kvarstår dock tills den i teorin självklara grundförutsättningen om aktiva studenter på seminarier övergår i praktik. När det inte längre skrivs artiklar på temat har praktiken troligen förbättrats. Men där är vi inte ännu.

REFERENSER

- [1] SAOB = Ordbok över svenska språket, utgiven av Svenska Akademien.
- [2] A. D. C. Jaarsma, D. D. H. J. M., Dolmans, A. M. M., Muijtens, T. T. B., Boerboom, P. Van Beukelen, and A. J. J. A. Scherpbier, “Students’ and teachers’ perceived and actual verbal interactions in seminar groups” in 2009, *Medical Education*, 43(4), 368–376.
- [3] E. Vedung, *Utvärdering i politik och förvaltning*. Studentlitteratur, 2009, kap. 11.
- [4] D. Hardman “Tutor–student interaction in seminar teaching: Implications for professional development”, *Active Learning in Higher Education*, 17(1), 63–76. 2016.
- [5] K. Axelsson, U. Melin and T. Wedlund. “Student activity in seminars: designing multi-functional assessment events” in 2006 *Proceedings of the 11th Annual SIGCSE Conference on Innovation and Technology in Computer Science Education* pp 93–97.
- [6] A. Spruijt, J. Leppink, I. Wolfhagen, A. Scherpbier, P. van Beukelen, and D. Jaarsma, “Investigating teaching performance in seminars: a questionnaire study with a multi-level approach”, 2014 in *BMC Medical Education*, 14(1), 203–203.
- [7] A. D. C. Jaarsma, W. S de Grave, A. M. M. Muijtens, A. J. J. A. Scherpbier, & P. van Beukelen, “Perceptions of learning as a function of seminar group factors”, 2008 in *Medical Education*, 42(12), 1178–1184.
- [8] Palappallil, D. S., Sushama, J., & Ramnath, S. N. , “Effectiveness of modified seminars as a teaching-learning method in pharmacology” in 2016, *International journal of applied & basic medical research*, 6(3), pp 195–200.
- [9] O. Bälter, B. Hedin, H. Tobiasson, and S. Toivanen, “Walking Outdoors during Seminars Improved Perceived Seminar Quality and Sense of Well-Being among Participants”, 2018 in *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(2), p 303.